

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 3 від 06.05. 2024 року
Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

Програма

Фахового іспиту з Політології

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Спеціальність: 052 Політологія
Освітня програма: «Політологія»

ПОГОДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної та
начальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри політології та
соціології

протокол № 11 від 30.04. 2024 р.

Завідувач кафедри Тетяна ПОЯРКОВА

Київ – 2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фаховий іспит з Політології призначений для перевірки знань вступників зі спеціальності 052 Політологія рівня вищої освіти - першого (бакалаврського) для вступу на навчання, відповідно до п. 7.3.2. Правил прийому Київського столичного університету імені Бориса Грінченка у відповідності до державних стандартів підготовки фахівців.

Під час фахового іспиту оцінюються рівень розуміння змісту політичної науки, історії політичних вчень, загальної теорії політики.

Форма проведення – комп'ютерне тестування.

Тривалість тесту – 60 хвилин.

Шкала оцінювання – 200-бальна.

Критерії оцінювання знань вступника

Кількість балів (max - 200)	Критерії
180 – 200	Виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
160 – 179	Виставляється за ґрунтовні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 – 159	Виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 – 139	Виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 – 119	Виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.

1 – 99	Незадовільно
--------	--------------

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Політика як об'єкт наукового пізнання і суспільний феномен

Політика як наука і мистецтво. Об'єкт і предмет політичної науки. Генеза, історична еволюція і сучасність науки про політику. Історичні етапи розвитку політичної науки. Історичні, регіональні і цивілізаційні особливості і традиції у вивченні політики. Функції політичної науки. Система політичних наук. Історія політичних вчень. Теорія політики. Політична соціологія. Політична філософія. Політична антропологія. Прикладна політологія. Світова політика. Національні політичні процеси. Політична регіоналістика. Політична глобалістика.

Політична сфера як відносини між людиною, суспільством і державою. Особливості парадигмального підходу до політики. Зміст і концептуалізація державоцентричної парадигми. Релігійно-міфологічний характер відносин влади і порядку. Середньовічне потрактування політики як прояву волі і дії бога. Секуляризація держави у працях Н.Макіавеллі. Парадигма політики як взаємин між державою і громадянським суспільством, спрямованих на утвердження свободи людини через право, розум і мораль. Ідеї економічного детермінізму, класової природи політики (К.Маркс, Ф.Енгельс). Конфліктологічна концепція К.Шмітта. Сучасні і постсучасні тлумачення сфери політичного.

2. Політична влада

Природа і сутність влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна. Генеза і природа публічної влади. Сутність політичної влади та її головні властивості. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади. Структурні компоненти влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, аристократія, технократія, охлократія, бюрократія, теократія, олігархія. Зміст концепції поділу влади. Поняття легітимності влади. Легітимність як ознака влади. Типи легітимності влади. Легітимність та легальність. М. Вебер: традиційна, раціонально-легальна та харизматична легітимність. Шляхи набуття легітимності влади. Криза легітимності. Делегітимація. Влада в умовах глобалізації. Концептуальні моделі організації влади в сучасному суспільстві.

3. Системний вимір політики.

Чинники утвердження системного підходу до аналізу політики у 60–70 рр. ХХ ст. Кібернетична модель «чорної скрині» Д.Істона та її компоненти. Фази механізму функціонування політичної системи. Умови динамічної рівноваги політичної системи. К.Дойч про політичну систему як мережу комунікацій та інформаційних потоків. Особливості структурно-функціональної моделі Г.Алмонда. Аналітичні рівні, функції та інститути макросистеми. Спроби синтезу класичних моделей. Синергетичний підхід до системної самоорганізації. Внутрішній зміст, структура і елементи макрополітичних систем. Морфологія політичної системи, її статусно-рольовий, інституційний та системно-нормативний рівні. Інституціональна (виборчі системи, державні установи, партії, профспілки, громадські організації), інформаційнокомунікативна (ЗМІ – офіційні та неофіційні, інформаційно-аналітичні агенції тощо), нормативно-регулятивна (моральні, правові, політичні норми) підсистеми. Типологія політичних систем.

4. Політичний режим

Політичний режим як динамічна та функціональна характеристика політичної системи. Структурні елементи політичного режиму. Взаємозв'язок між режимом і формою правління. Історичні форми політичних режимів. Типології сучасних політичних режимів. Типологія Г. Моски. Аристократичні, демократичні, автократичні та ліберальні режими. Типологія Голосова–Блонделя. Типологія Д. Хелда. «Протективна» демократія. «Демократія, що розвиває». Модель «відмирання держави». «Змагальний елітизм». Плюралістична демократія. «Легальна» демократія. Партиципаторна демократія. Типологія Г. Алмонда і Г. Пауелла. Типологія Ч. Ендрейна. Типологія А. Лейпгарта. Змішані режими. Теократичні режими. Гібридні режими. Різновиди гібридних режимів за Ф. Шміттером. Диктобланда. Диктократія. Демократура.

Поняття тоталітарного режиму. Дослідження тоталітаризму в роботах Х. Арндт. Ознаки тоталітаризму за К. Фрідріхом і З. Бжезінським. Історичні форми тоталітаризму. Лівий та правий тоталітаризм. Тоталітаризм у сучасному світі.

Авторитарні режими. Ознаки авторитарних режимів. Відмінності між тоталітарними та авторитарними режимами. Форми авторитаризму за суспільно-політичною функцією. Типології авторитарних режимів. Типологія Х.Лінца. Типологія Д.Берк-Шлоссера. Авторитарні режими в сучасному світі.

Демократичні режими. Поняття та ознаки демократії. Основні принципи та процедури демократії. Принцип народного суверенітету. Плюралізм. Принцип представництва. Принцип виборності. Принцип конституціоналізму. Поняття правової держави. Основні демократичні права і свободи. Демократичні інститути. Форми демократії. Пряма і непряма демократія.

5. Теорії демократії

Демократія як політична форма організації суспільства. Історичні форми та розвиток демократії. Елементи демократії в примітивних суспільствах. Антична демократія, античний поліс. Демократія у Середньовіччі. Формування базових інституційно-правових засад сучасної демократії наприкінці XVII – напочатку XVIII ст. Теоретичне осмислення демократії мислителями Нового часу (Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. Токвіль, Т. Джефферсон тощо). Інтегралістські концепції: марксистська, народна, соціалістична демократія. Ліберальна демократія. Партиципаторна демократія. Елітарна демократія в роботах Т. Дая та Л. Цайгlera. Модель демократії Ліпсета-Лернера. Консоціальна демократія. Дослідження А. Лейпгарта. Плюралістична демократія. Динамічне плюралістичне суспільство. Модель поліархії Р. Даля. Електронна демократія. Електронний уряд. Делегативна демократія. Економічна модель демократії Е. Даунса. Паритетна демократія. «Фасадна» та електоральна демократія.

6. Держава як політичний інститут

Поняття політичного інституту. Структура і типологія політичних інститутів. Держава як універсальний інститут політичної системи. Системність державного механізму за Т. Гоббсом. Особливості філософського, історичного, правового (формально-юридичного), соціально-антропологічного та політологічного підходів до концептуалізації держави як універсального політичного інституту. Держава у марксизмі та неомарксизмі. Держава у М. Вебера. Ліберально-плюралістичне бачення держави як нейтрального арбітра-посередника або основи політичної влади. Форми держави. Форми правління. Взаємозв'язок форм правління та типів політичного режиму. Форми державного устрою. Держава за умов глобалізації. Проблематизація державного суверенітету.

7. Політичний процес

Підходи до визначення характеру і змісту політичного процесу. Типи політичних процесів і режими функціонування політики. Типи політичних змін. Еволюційні і революційні зміни. Політичний розвиток. Види політичних процесів. Державне адміністрування. Прийняття політичних рішень. Публічна політика. Виборчий процес.

Транзитологія як напрям політичних досліджень. Співвідношення понять політичного розвитку, суспільно-політичної трансформації, політичної модернізації, демократичного транзиту. Типи модернізації. Первинна і вторинна («навздогінна») модернізація. Екзогенна та ендогенна модернізація. Етапи розвитку теорії політичної модернізації. Дослідження С. Ліпсета, Г. Алмонда, Д. Пауелла, Д. Ептера, Л. Пая, С. Гантінгтона, Ш. Ейзенштадта,

Ф. Шміттєра, С. Верби, Дж. Лапаломбари. Нелінійність процесу модернізації. Демократизація і модернізація. Етапи демократичного транзиту за В. О'Доннеллом і Ф. Шміттером. Лібералізація. Демократизація. Консолідація як фінальний етап демократичного переходу. Фази демократичного переходу за Д. Растоу. Хвилі демократизації за С. Гантінгтоном. Критерії демократичного мінімуму. Причини відкатів хвиль демократизації. Модернізація в авторитарних суспільствах. Критика теорії політичної модернізації. Кризи модернізації. Криза участі, криза розподілу, криза проникнення, криза легітимності, криза ідентичності. Проблеми модернізації в сучасній Україні.

8. Теорія партій і партійних систем

Визначення політичної партії. Основні ознаки політичної партії за Дж. Лапаломбарою та М. Вейнером. Партія як організація. Структура партії. Функції партій. Представницька функція. Артикуляція та агрегування інтересів. Мобілізаційна функція. Функція здійснення влади. Функція соціалізації. Етапи партогенезу. Типологія політичних партій. Типологія М. Дюверже. Кадрові партії. Масові партії. Типологія С. Коєна. Типологія Р.-Ж. Шварценберга. Типологія Ж. Блонделя. Типологія партій за ідеологічним критерієм. Поняття партійної системи. Типологія партіом М. Дюверже. Типологія партійних систем Дж. Сарторі.

Формування партійної системи в Україні. Виникнення політичних партій на рубежі XIX – XX ст. Відродження партійної системи у другій половині XX ст. Основні етапи партогенеза в сучасній Україні.

9. Теорії політичних еліт і лідерства

Поняття політичної еліти, політичного класу і політичного лідерства. Підходи до визначення політичної еліти. Елітизм як напрям політичної думки. Класичний елітизм. Італійська школа політичної соціології (Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс, М. Острогорський). Сучасні теорії еліт та керівного класу. Неоелітизм. Демократичний неоелітизм та елітарна демократія. Секторальний елітизм. Технократичні теорії еліт. Плюралістичні теорії. Радикальний та поміркований плюралізм. Поліархія. Неомарксизм та елітологія. Корпоративізм і неокорпоративізм. Мережевий підхід і теорії політико-управлінських мереж. Поняття політичного лідерства. Підходи до визначення політичного лідерства. Системи рекрутування еліт та лідерів.

10. Неформальні політичні спільноти

Самоорганізація в політичній сфері. Групи як суб'єкти політики. Процес артикуляції інтересів. Процес агрегування інтересів. Поняття груп інтересів та груп тиску. Теорії зацікавлених груп А. Бентлі та Д. Трумена. Типології груп тиску та груп інтересів. Асоціативні та неасоціативні групи інтересів. Спонтанні та інституціоналізовані групи інтересів. Функції груп тиску. Моделі взаємодії

політичних партій з групами інтересів. Місце і роль груп інтересів у політичному процесі. Лобізм. Легітимні та нелегітимні канали політичного доступу. Громадські організації та суспільні рухи. Закриті неформальні групи в політиці. Поняття політико-економічного клану. Кліка. Феномен клієнтелізму.

11. Політична культура і політичні комунікації

Поняття політичної культури. Структура політичної культури. Типи і функції політичної культури. Офіційна і неофіційна культура. Контркультура. Субкультура. Типологія політичної культури Є. Вятра. Концепція політичної культури Алмонда–Верби. Взаємозв'язок політичної культури і політичної свідомості. Теорія постматеріалістичної політичної культури Р. Інглхарта. Альтернативні підходи до дослідження політичної культури. Вплив політичної культури на політичну систему і суспільство. Офіційна політична культура як інструмент легітимації влади. Концепція символічної влади П. Бурдьє. Політична культура і політична соціалізація. Етапи політичної соціалізації. Інститути політичної соціалізації.

Сутність і особливості комунікаційних процесів у політичній сфері суспільства. Комунікація як політичний процес. Підходи до тлумачення інформаційно-комунікаційних процесів. Ю. Габермас про комунікаційні дії. Історичні форми становлення політичної комунікації. Структура політичної комунікації. Масові політичні комунікації: сутність та особливості. Поняття суспільної думки. Особливості, структура і функції суспільної думки. Засоби формування суспільної думки: емоційні, стихійні, раціональні. ЗМІ у структурі масових комунікацій.

12. Політичні доктрини та ідеології

Поняття і функції політичної ідеології. Засади класифікацій ідеологій. Ліві та праві ідеології. Поняття політичного центрризму. Глобальні ідеології. Лібералізм: витоки та ідеї. Консерватизм. Соціалізм. Соціал-демократія. Ультрарадикальний спектр політичних ідеологій. Комунізм. Анархізм. Фашизм та його форми. Місце націоналізму в ідеолого-доктринальному спектрі. «Посткласичні» ідеології. Неолібералізм. Лібертаріанство. Неоконсерватизм та нові праві. Сучасні трансформації соціалізму. Комунітаризм. Фемінізм. Рухи за гендерне самовизначення та рівність. Антиглобалізм. Проблема співвідношення ідеології та науки. Сучасні та постсучасні перспективи ідеології. Постмодерністське заперечення ідеологій. Ідея «кінця ідеології» та її критика.

13. Політична участь: суб'єкти, форми, механізми

Політика як спосіб людського існування та спілкування. Поняття суб'єкта політики. Категорія «актор» та її специфіка. Теорії політичної участі. Теорія раціонального вибору. Мотиваційні теорії політичної участі. Теорії соціальних факторів політичної участі. Ліберальна та популістська моделі політичної участі. Інструментальні теорії участі. Елітистські та егалітаристські

інтерпретації політичної участі. Фактори впливу на політичну участь. Роль традицій у політичній участі громадян. Компетентність. Раціональність. Ефективність. Феномен політичної мобілізації. Види і цілі політичної участі. Конвенційні і неконвенційні форми політичної участі. Протестні форми політичної участі. Взаємозв'язок форм політичної участі і типу політичного режиму. Легітимність і нелегітимність влади у контексті політичної участі. Кризи політичної участі та способи їх вирішення.

14. Політичні конфлікти в системі владних відносин

Тлумачення політичного конфлікту. Збройний та воєнний конфлікт. Типологія політичних конфліктів за ступенем інтенсивності. Складові механізми політичних конфліктів. Суб'єкти і об'єкти політичних конфліктів. Інтереси і цілі суб'єктів конфлікту. Детермінанти та фактори політичних конфліктів. Соціально-політичні, економічні, культурно-ідеологічні протиріччя як причини політичних конфліктів. Форми внутрішньодержавних і зовнішньополітичних конфліктів. Збройний конфлікт як категорія міжнародного права. Проблема визначення та врегулювання збройного конфлікту в міжнародному гуманітарному праві. Джерела права збройних конфліктів. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права збройних конфліктів в Україні. Війна як високоінтенсивне збройне насилля. Поняття та ознаки війни. Класифікація війн. Державний і недержавний терор. Класифікація тероризму. Політичний тероризм. Релігійний тероризм. Національний та етнічний тероризм. Внутрішній тероризм. Міжнародний (транснаціональний) тероризм. Політичні конфлікти і політичне насилля як глобальна проблема сучасності.

Рекомендовані джерела

1. Актуальні питання сучасної політики : слов.-довід. для працівників ОВС / за ред. проф. М. П. Гетьманчука. Львів, 2010. 188 с.
2. Арістотель. Політика / пер. з давньогрец. та передмова О. Кислюка. Київ: Основи, 2003. 239 с.
3. Веймер Д., Вайнінг Е. Аналіз політики. Концепції і практики. Київ : Основи, 1998. 654 с.
4. Висоцький О. Легітимаційна політика: поняття і сутність. Політичний менеджмент. 2006. №3. С. 3–20.
5. Гелей С., Рутар С. Політико-правові системи світу : навч. посібник. Київ : Знання, 2006. 668 с.
6. Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. Загальна теорія політики : навч. посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
7. Гетьманчук М. П., Гришук В. К., Турчин Я. Б. Політологія : навч. посібник / за ред. М. П. Гетьманчука. Київ : Знання, 2011. 415 с.
8. Гоббс Т. Левіафан / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2000. 600 с.

9. Горбатенко І. А. Політична наука і освіта в Україні: передумови виникнення, процес становлення, перспективи розвитку : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Київ, 2006. 192 с.
10. Історія політичної думки: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000», 2016. 1000 с.